

Janusz GRABOWSKI
Archiwum Główne Akt Dawnych
Warszawa

Jeszcze uzupełnienia do *Nowego Kodeksu dyplomatycznego Mazowsza*, część III: Dokumenty z lat 1356–1381

Po 11 latach oczekiwań otrzymaliśmy kolejny tom *Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza*, opracowany przez wybitnych wydawców źródeł średniowiecznych, profesorów Irenę Sułkowską-Kuraś i Stanisława Kurasia. Autorem indeksu osób i miejscowości jest Jan Piętka z Instytut Historii PAN w Warszawie¹. Niniejszy tom obejmuje dokumenty z lat 1356–1381 i zawiera 289 pozycji. Wydawcy wykorzystali archiwalia z 16 polskich i zagranicznych archiwów i bibliotek. Najwięcej oryginalnych dokumentów zachowało się w Archiwum Diecezjalnym w Płocku i Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Jeżeli idzie o archiwa zagraniczne, to w Archiwum i Bibliotece Watykańskiej w Rzymie zachowało się 75 kopii i streszczeń z ksiąg kancelarii papieskiej. W niniejszym tomie znalazło się 101 dotąd nie opublikowanych dokumentów. Z powodu zniszczenia lub zaginięcia rękopisów 11 pozycji autorzy musieli przedrukować z dawniejszych wydawnictw. Słuszne było również zamieszczenie dokumentów opublikowanych w XIX-wiecznych wydawnictwach, m.in. w *Kodeksie dyplomatycznym Polski*, *Kodeksie dyplomatycznym Wielkopolski* czy *Kodeksie dyplomatycznym Księstwa Mazowieckiego*. Wspomniane publikacje nie spełniają już obecnych standardów wydawniczych oraz zawierają wiele błędów w odczytaniu rękopisów. Jako uzupełnienie zamieszczono na końcu 9 dyplomów, w tym 8 wydanych już m.in. przez Stellę Marię Szacherską w *Zbiorze dokumentów i listów miasta Płocka*. Szczegółowe omówienie metody wydawniczej oraz dramatycznych losów wydawnictwa średniowiecznych dokumentów mazowieckich można znaleźć w obszernym wstępie do II części *Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza*, który się ukazał w 1989 r. Publikacja doczekała się w „Studiach Źródłoznawczych” dwóch obszernych i wnikliwych recenzji pióra Anny Supruniuk² i Kazimierza Pacuskiego³, dlatego niniejsze omówienie ograniczę tylko do pominiętych przez tych autorów uzupełnień.

Dok. 2

Bullę papieża Inocentego VI dla augustianów wydała w tłumaczeniu na język polski Z. Krotchwil, *Augustianie na Mazowszu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (dalej: ABMK), t. 69, 1998, s. 439–440.

¹ *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza, cz. III: Dokumenty z lat 1356–1381*, wydali I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, indeks osób i miejscowości opr. J. Piętka, Warszawa 2000, ss. 361.

² A. Supruniuk, *Uzupełnienia i uwagi do Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza, cz. III: Dokumenty z lat 1356–1381*, St. Źródł., t. 40, 2002, s. 107–165.

³ K. Pacuski, *Uzupełnienia i sprostowania do Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza, cz. III: Dokumenty z lat 1356–1381*, St. Źródł., t. 40, 2002, s. 167–200.

Dok. 12

Reg. 1: *Monumenta historica dioeceseos Wladislaviensis*, t. 14, ed. S. Chodyński, Wladislaviae 1897, nr 352; *ibid.*, t. 115, Wladislaviae 1912, nr 22;

Reg. 2: *Oryginalne dokumenty samoistne z XIV wieku*, oprac. ks. S. Librowski, nr 144, 145, ABMK, t. 55, 1987, s. 50–52.

Chociaż oba dokumenty — zdaniem E. Suchodolskiej (*Regesty dokumentów mazowieckich z lat 1248–1345*, Warszawa–Łódź 1980, nr 148) — zostały spisane jedną ręką, to jednak należy zauważyć, że szczegółowa analiza duktu wykazuje różnice w zapisie poszczególnych liter i wyrazów; pisarz w drugim egzemplarzu, mając do dyspozycji większy arkusz pergaminu, stosował niewiele znaków abrewiacyjnych, pisząc w całości większość wyrazów.

Dok. 27

Reg.: W. Hubert, *Spis chronologiczny dyplomów oryginalnych od 1215 do ... roku w Metrice Sekretnej Głównego Archiwum Królestwa Polskiego znajdujących się*, Warszawa 1839 (dalej: *Spis*), nr 112. Inwentarz ten, uchodzący dotychczas w literaturze za zaginiony w 1944 r., znajduje się obecnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie; zob. Inwentarze historyczne I Oddziału AGAD, oprac. J. Grabowski (mpis w AGAD).

Dok. 42

Wyd.: *Joannis Dlugossii, Annales seu cronice incliti Regni Poloniae*, lib. 9, Varsaviae 1978, s. 288–291.

Lit.: W. Semkowicz, *Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (do roku 1384)*, Kraków 1887, s. 370.

Dok. nr 54

Dokument powinien nosić datę 25 czerwca 1361 r., a nie 24 czerwca, w zachowanej kopii jest wyraźnie *Datum et actum in crastino beati Johannis Baptiste*, a nie *in festivo*, jak przyjęto w *Nowym kodeksie*. Według wydawców, dokument miał być opatrzony pieczęcią średnią (*sigillum mediocre*) Siemowita III (tak w kopii W–skie ziem. i gr. 6, s. 181–182), jednak w tym czasie w praktyce kancelaryjnej na Mazowszu nie używano tego typu pieczęci. Pieczęć średnia została wprowadzona dopiero w ostatniej ćwierci XIV w. przez Janusza I; zob. S. K. Kuczyński, *Pieczęcie książąt mazowieckich*, Wrocław 1978, s. 48–49.

Dok. 75A — brak

B. m.; b. d. [po 26 V 1363, przed 4 VII 1365]

Janisław Wroński bp płocki zastawia za 100 grzywien krakowskich wieś Pieryszew w ziemi gostynińskiej Jarosławowi arcybiskupowi gnieźnieńskimu.

Wzm. w dokumencie biskupa płockiego Stanisława z 15 II 1372, NKDMaz. III, nr 118.

Dok. 99

Datę roczną dokumentu biskupa Stanisława Sówki z Brochowa należy przesunąć na rok 1367, gdyż w zachowanych dokumentach z lutego i marca tego roku Sówka występuje jeszcze z godnością scholastyka włocławskiego. Datę 23 VI 1367 r. należy uważać za termin *ante quem* objęcia przez Stanisława biskupstwa płockiego. Zdaniem J. Bieniaka (*Wzajemne powiązania osobowe kapituł włocławskiej i kruszwickiej w średniowieczu*, w: *Duchowieństwo kapitułne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, red. A. Radziwiński, Toruń 2000, s. 59, przyp. 38), w świetle zachowanych źródeł nastąpił tu błąd kopisty. Jest to tym bardziej prawdopodobne, gdyż J. T. Lubomirski wydał dokument nie na podstawie oryginału, lecz nie zachowanego obecnie kopiarza *Exemplaria privilegiorum tocius episcopus Plocensis*.

Dok. 108

Należy uzupełnić, że opis pieczęci biskupa płockiego Stanisława Sówki z Brochowa podaje F. Piekoskiński, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. I: *Doba piastowska*, Kraków 1899, nr 502, s. 262; tenże, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I*, wyd. W. Semkowicz, „Wiadomości numizmatyczno–archeologiczne”, t. XVII, 1936, s. 78 (szczegółowy opis pieczęci).

Sprostowania wymaga błędna informacja wydawców, że pieczęć kapituły płockiej zamieszcza M. Gumowski, *Handuch der polnischen Siegelkunde*, Graz 1966, nr 378 — pod tym numerem znajduje się fotografia pieczęci kapituły poznańskiej, natomiast brak w pracy Gumowskiego pieczęci kapituły płockiej. Identyczny błąd powtórzono przy opisie dyplomu biskupa Stanisława z 15 II 1372 r. — dok. nr 118.

Dok. 114

Reg.: *Spis*, nr 121, gdzie informacja o pieczęci Siermowita III (obecnie uszkodzonej): „pieczęć wystawująca orla samego bez korony na zielonym sznurku jedwabnym prześlicznie dochowana”.

Dokument ma źle rozwiązana datę dzienną, gdyż w zachowanym w oryginale dokumencie data dzienna wystąpiła w brzmieniu *in die sancti Severi*, nie *Severini confessoris et pontificis gloriosi*. Dzień Św. Sewera biskupa Rawenny przypada w kalendarzu kościelnym 22 października.

Dok. 137

Dokument powinien być wydany pod datą 16 VII 1367 r.; zob. A. Radziwiński, *Pralacy i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne*, t. 2, 1993, s. 61, przyp. 360.

Dok. 144

Gotard z Życka h. Junosza sędzią płockim został już przed 10 IV 1369 r., gdyż w tym dniu wystąpił jako świadek na dokumencie Kazimierza Wielkiego dla opactwa św. Wincentego z Wrocławia, *KDWlkp.*, t. 6, nr 224.

Dok. 150A — brak

Płock, 10 października 1374

Stanisław bp płocki dokonuje wmięszania się do apelacji biskupa wrocławskiego Zbyluta, który odwołał się do papieża Grzegorza XI z powodu obłożenia przez bpa płockiego ekskomuniką własnych diecezjan a jednocześnie poddanych bpa Zbyluta w dobrach Ciechocin i Rudaw, zalegających w płaceniu dziesięciny, wikariuszom i mansjonarzom katedry płockiej; bp Stanisław obiecuje dostarczyć papieżowi ok. 3 II 1375 wyczerpującą dokumentację w tej sprawie.

Or.: Włocławek, Arch. Diecezjalne, nr 189. Pergamin 300 x 205+32 mm, pismo wyraźne. Na pasku pergaminowym wisi pieczęć biskupa, uszkodzona.

Wyd.: *Trzyście nie drukowanych oryginałów pergaminowych diec. we Włocławku z lat 1300–1400*, wyd. ks. S. Librowski, ABMK, t. 55, nr 146–147.

Reg.: *Oryginalne dokumenty samoistne z XIV wieku*, oprac., ks. S. Librowski, ABMK, t. 55, s. 85.

Dok. 153

Reg.: MRPS, t. IV/2, nr 12535;

Reg.: J. Zdrenka, *Dokumenty Kazimierza IV, księcia śląskiego pana Dobrzynia i Bydgoszczy (1351–1377)*, „Studia Bałtyckie”, t. 1, 1996, s. 115, nr 27.

Dok. 155

Dokument opublikowany przez wydawców na podstawie *Kodeksu* J. T. Lubomirskiego i kopii w MK zachował się w oryginale: Warszawa AGAD, dokument pergaminowy, nr 5835. Dyplom po

konfiskacie w XIX w. klasztoru dominikanów trafił do biblioteki hr. Rainholda Tyzenhauza. Jest to pergamin 450 x 255 + 70 mm; pismo wyraźne, pochodzące ze skrytorium dominikanów wareckich, ładny inicjał. Stan zachowania dobry. Po pieczęci zachował się sznur jedwabny pleciony koloru jasnobłękitnego; na odwrociu streszczenia XVI–XIX w.

Dok. 156

Wyd.: *Jeszcze szesnaście nie drukowanych dokumentów arcybiskupów z XIV wieku*, opracował i wydał ks. S. Librowski, nr 1, AMBK, t. 55, s. 106–108.

Dok. 164

Wyd.: *Jeszcze szesnaście nie drukowanych*, nr 2, AMBK, t. 55, s. 108–110.

Dok. 166

Błędna informacja wydawców na temat publikacji w *Handbuch der polnischen Siegelkunde* pieczęci biskupa płockiego Dobiesława Sówki oraz kapituły katedralnej w Płocku. W pracy Gumowskiego pod nr 514 zamieszczono pieczęć rycerską z XIV w., natomiast pod nr 378 pieczęć kapituły poznańskiej. Podobnie błędną informację podano przy opisie dyplomu biskupa Dobiesława — Dok. 217.

Dok. 171

Kop.: Warszawa, AGAD, Zbiór dokumentów papierowych, nr 1506.

Dok. 177

Kop.: do 1944 r., Warszawa, AGAD, Wareckie ziem.; wpis z 5 X 1531 r.; spalone.

W dokumencie tytułatura Siemowita IV powinna mieć brzmienie *dux Cernensis, dominusque et heres Rawensis*. Wydawcy podają tylko tytułaturę czerską w oparciu o transumpt Augusta II z 26 II 1699 r., gdzie znajduje się forma *dux Cernensi, dominusque et heres Cernensis* (sic), jednak we wzmiance tego dokumentu zachowanej w AGAD, ASK, dz. XVIII, t. 4, s. 292 spotykamy prawidłową tytułaturę Siemowita IV.

Dok. 183

Wzm.: Warszawa, AGAD, Księgi Kanclerskie, t. 25, s. 420.

Dok. 184

Wyd.: *Jeszcze szesnaście nie drukowanych*, nr 3, AMBK, t. 55, s. 110–111. S. Librowski opublikował dokument pod datą 1 IV 1378 r.

Dok. 185

Magnuszew w 1377 r. był prawdopodobnie jeszcze osadą targową, a prawo miejskie otrzymał dopiero w XV w. Pomimo że w wystawionym przez księcia dokumencie powołano się na zwyczaje innych miast mazowieckich posiadających prawo niemieckie, to jednak nie mamy w ogóle wzmianki na temat pozwolenia na lokację Magnuszewa na prawie chełmińskim. Dokument nie został również zaopatrzony w odpowiedni formularz, z którym się spotykamy przy okazji nadania prawa chełmińskiego dla miast. Prawdopodobnie lokacja Magnuszewa musiała nastąpić później, gdyż dopiero w dyplomie Janusza I z 1424 r. (KDPol., t. 1, nr 135), potwierdzającym wspomniany dokument użyto w stosunku do Magnuszewa określenia *oppidum*.

Dok. 190

Kopia, Warszawa, AGAD, W–skie gr. Fragmety akt sądów ziemskich 2, s. 15v–16v, Wpis 31 VII 1537 r., wg odpisu z oblaty dokonanej 5 III 1480 r. w nie zachowanej obecnie księdze Metryki Mazowieckiej. Tytuł: *Ingrosatio metricae Sgierz theloneum*.

Dok. 202

Dokument w tłumaczeniu polskim wydał A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, wyd. 2, Płock 1930, s. 47–48.

Dok. 204

Należy uzupełnić: Kop. 2. Warszawa, AGAD, MK 9, k. 15–15v. Wpis z 15 X 1472.

Dok. 222

Do słusznych uwag A. Supruniuk (op. cit.), s. 150–151, należy dodać, że Siemowit IV dopuścił do współrządów w księstwie Siemowita V już w 1418 r.; najstarszy bowiem dokument księcia płockiego, w którym użył w tytułaturze określenia *senior dux Mazovie*, pochodzi z 13 XII 1418 r.; zob. AGAD, Błońskie ziem. 4, s. 693–694; dyplom ten nie został dotychczas zauważony w literaturze przedmiotu.

Dok. 225

Wyd.: *Jeszcze szesnaście nie drukowanych*, nr 4, AMBK t. 55, s. 111–112. Pełniejszy regest dokumentu.

Dok. 229

Pomyłka wydawców, gdyż Adam Wolff nie opublikował tego dokumentu, lecz kolejny z tej samej daty — dok. 230.

Dok. 230

Wyd.: A. Wolff, *Źródła do dziejów Zamku warszawskiego z lat 1313–1549*, „Rocznik Warszawski”, t. 15, 1979, nr 8, s. 13–15.

Wymieniony w dokumencie Arnold zw. Warszewski to prawdopodobnie dziedzic Warszewic w pow. czerskim.

Dok. 237

Wyd.: *Jeszcze szesnaście nie drukowanych*, nr 5, AMBK, t. 55, s. 113–114 .

Dok. 245

Kop.: Warszawa, AGAD, dokument pergaminowy nr 4316, transumpt króla Stanisława Augusta z daty: Warszawa, 16 VII 1765.

Dok. 270

Reg.: W. Hubert, *Spis*, nr 129, tu podana ważna informacja na temat zachowanej pieczęci Janusza I: „pieczęci część odwrotna pozostała zawieszona na jedwabiu zielonym, części zaś przedniej czyli tarczowej jako odłupanej nie ma”.

Dok. 271

W zachowanym w oryginale dokumencie formułka perpetuacyjna wystąpiła w brzmieniu *Ad rei memoriam sempiternam*.

Dok. 279A — brak

B. m.; b. d. [po 12 V 1373, przed 16 VI 1381]

Siemowit III książę mazowiecki nadaje Szreńsk Stanisławowi Gradowi z Kowalewa h. Dołęga.

Informacja o nadaniu Szreńska dla Stanisława Grada pochodzi z dokumentu Siemowita IV z 7 IX 1383 r. (Warszawa AGAD, MK 23, k. 297; MK 78, k. 104–104v), w którym książę potwierdza

darowiznę uczynioną przez swego ojca, Siemowita III, oraz nadaje tej osadzie targowej prawo chełmińskie.

Lit.: Z. Lasocki, *Szkice z życia szlachty zawkrzeńskiej w XV i XVI wieku*, Mies. Herald., t. 10, 1931, s. 245. Należy skorygować podany przez Z. Lasockiego najwcześniejszy termin tego nadania, gdyż kasztelan szreński Andrzej świadczy jeszcze 12 V 1373 r. na dokumencie Siemowita III (NKDMaz. III, nr 136).

Dok. 285A — brak

B. m.; b. d. [po 5 XI 1370, przed 26 I 1373]

Siemowit III książę mazowiecki potwierdza miastu Płock prawo chełmińskie.

Wzmianka o potwierdzeniu miastu Płock prawa chełmińskiego znajduje się w dokumencie Władysława I, księcia mazowieckiego, z 18 VII 1435 r. (ZDLmP I, nr 122). Wg S. M. Szacherskiej (ZDLm. Pł., t. I, nr 41; też, *Zaginione przywileje książąt mazowieckich Wacława I i Siemowita III dla Płocka*, Zap. TNT, t. 50, 1985, z. 3, s. 183–190), potwierdzenie prawa chełmińskiego dla Płocka miało miejsce po objęciu przez Siemowita III dzielnicy płockiej w 1370 r. (po śmierci Kazimierza Wielkiego), a przed 26 I 1373 r., gdyż z tego dnia pochodzi dyplom książęcy dla wójta bielskiego, w którym jest wspomniane, że Siemowit III przenosi Bielsk na prawo chełmińskie, jakim się rządzi Płock.

Pomimo uwag i uzupełnień zgłoszonych przez recenzentów część III *Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza* jest ważnym osiągnięciem edytorskim, gdyż po wielu latach pracy udało się opublikować prawie wszystkie zachowane dokumenty mazowieckie do 1381 r. Musimy być wdzięczni Irene i Stanisławowi Kurasiom, że pomimo intensywnej pracy nad *Bullarium Poloniae* podjęli się trudu opublikowania dokumentów mazowieckich z lat 1356–1381. Trzeba mieć również nadzieję, że dalsze prace nad *Nowym kodeksem* będą w większym stopniu uwzględniały aktualny stan badań nad późnośredniowiecznym Mazowszem, gdyż publikacje źródeł historycznych winny być prowadzone równoległe z badaniami nad kancelariami mazowieckimi, otoczeniem książęcym oraz dziejami politycznymi Mazowsza.